

**ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:
ПРАВАЗАСТОСОВЧИЙ ТА ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ****DECENTRALIZATION OF TAXES AND FEES UNDER MARTIAL LAW:
LAW ENFORCEMENT AND PRAXEOLOGICAL ASPECT****Пальшин Ю.І.**
адвокат

Метою статті визначено здійснення дослідження правозастосовчого та праксеологічного аспектів пізнання децентралізації податків та зборів в умовах воєнного стану. Визначено, що справляння податків та зборів як різновидом нормативно встановлених зобов'язань, що гарантуються та санкціонуються державою, і реалізуються у грошовій формі, у визначених розмірах та ставках, задля оперативного використання вимагають оперативного справляння. З'ясовано, що згідно із зарубіжними стандартами регулювання справляння податків система місцевих та державних податків є такою формою взаємодії населення та держави, що полягає у добровільному переданні майна приватних осіб територіальній громаді чи державі, що здійснюється не в межах каральної функції, а є позитивним регулюванням суспільних правовідносин. Зроблено висновок, що до ознак системи податків та зборів необхідно віднести наявність публічного інтересу у їх належному справлянні. Встановлено, що податки та збори необхідно відмежовувати від інших видів обов'язкових платежів, що виконують охоронну функцію, зокрема такими платежами є сплата штрафів, пені, інших видів грошових зобов'язань. Зазначено, що функціонально сплата штрафів, пені, інших видів грошових зобов'язань переслідує мету покарання особи, що настає в наслідок протиправності її дій, бездіяльності чи рішень, тоді як податки та збори є позитивними платежами і їх справляння відбувається не переслідуючи мети покарання особи. З'ясовано, що податки та збори можуть формувати бюджети відповідних позабюджетних цільових фондів, тоді як штрафи, пеня та інші каральні платежі надходять виключно до Державного бюджету та місцевих бюджетів. Зроблено висновок, що виявлення аксіологічної цінності податків та зборів, їх праксеологічної природи має базуватися на їх розумінні як засобу, здатного задовольнити потреби територіальної громади та держави, що при цьому не повинно бути перетворено на їх сприйняття як певного карального засобу впливу на населення.

Ключові слова: децентралізація, місцеві податки та збори, нормативно-правове регулювання, податок, податкова реформа, територіальна громада, цінність права.

The purpose of the article is to conduct a study of the law enforcement and praxeological aspects of the knowledge of the decentralization of taxes and fees in the conditions of martial law. It was determined that the settlement of taxes and fees as a type of legally established obligations guaranteed and sanctioned by the state, and realized in monetary form, in specified amounts and rates, for operational use require operational settlement. It was found out that according to foreign standards of regulation of tax administration, the system of local and state taxes is a form of interaction between the population and the state, which consists in the voluntary transfer of property of private individuals to the territorial community or the state, which is not carried out within the scope of a punitive function, but is a positive regulation social legal relations. It was concluded that the presence of public interest in their proper administration should be attributed to the features of the system of taxes and fees. It is established that taxes and fees must be distinguished from other types of mandatory payments that perform a protective function, in particular, such payments are the payment of fines, penalties, and other types of monetary obligations. It is noted that functionally, the payment of fines, penalties, other types of monetary obligations pursues the purpose of punishing a person, which occurs as a result of the illegality of his actions, inaction, or decisions, while taxes and fees are positive payments and their payment occurs without pursuing the purpose of punishing a person. It was found that taxes and fees can form the budgets of the relevant extra-budgetary trust funds, while fines, penalties and other punitive payments go exclusively to the State budget and local budgets. It was concluded that the identification of the axiological value of taxes and fees, their praxeological nature should be based on their understanding as a means capable of meeting the needs of the territorial community and the state, which should not be transformed into their perception as a certain punitive means of influencing the population.

Key words: decentralization, local taxes and fees, legal regulation, tax, tax reform, territorial community, value of law.

Постановка проблеми. Впровадження податкової реформи є базисом для забезпечення ефективності соціально-економічного розвитку країни. Запровадження децентралізації податків та зборів як змісту податкової реформи було проголошено у ряді стратегічних документів, ухвалених в Україні, серед яких важливе значення відіграє Указ Президента України від 22 липня 1998 року №810/98, де встановлено, що зміст фінансово-економічного перебудови органів влади пов'язується із «забезпеченням реального відокремлення бюджетів об'єднаних територіальних громад від Державного бюджету України, що є необхідною передумовою їх самостійності» [1].

Забезпечення ефективності податкової системи визначено як одна із цілей розвитку України і світу в цілому, що закріплено серед цілей сталого розвитку, затвердженої Резолюцією Генеральною Асамблеєю ООН від 25 вересня 2015 року [2]. Резолюція Генеральною Асамблеєю ООН від 25 вересня 2015 року [2] імплементовано до правової системи України і складає зміст Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 [3], а також відображено в Указі Президента від 30 вересня 2019 року № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [4].

Звернення до Концепції адміністративної реформи, затвердженої Указом Президента України від 22 липня 1998 року №810/98 дозволяє зробити висновок, що фінансова спроможність місцевих бюджетів має базуватися на ефективних джерелах надходжень до їх дохідних частин, а отже вимагає перегляду правозастосовчих та праксеологічних підходів до розуміння системи місцевих податків та зборів, що обумовлює актуальність даної наукової статті.

Стан наукової розробки проблеми. Встановлення питання забезпечення ефективності податкової системи та проведення податкової реформи постійно є предметом наукових розробок вітчизняних та зарубіжних вчених. Теоретичним підґрунтям даної статті стали наукові праці таких вчених, як О.Ф. Андрійко, Г.О. Блінова, А.В. Боксгорн, Л. К. Воронова, Є.С. Герасименко, М.П. Кучерявенко, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, Ю.О. Легеза, В.П. Мельник, О. А. Музика-Стефанчук, В. П. Нагребельний, М.М. Потіп та інших. Варто виділити ряд дисертаційних досліджень, здійснених останніми роками з питань децентралізації податків та зборів, зокрема дисертацію М. В. Вікторчук на тему «Адміністративно-правове регулювання місцевих податків і зборів в Україні в умовах євроінтеграції» (2016 р.) [5], М. О. Думчикова на тему

«Адміністративно-правові засади реформування системи загальнодержавних та місцевих податків і зборів в Україні» (2018 р.) [6], Л.В. Горбайчук на тему «Правові засади забезпечення дохідної частини місцевих бюджетів в умовах децентралізації влади» (2022 р.) [7], К.К. Недоступ на тему «Правове регулювання відносин у сфері справляння місцевих зборів» (2023 р.) [8], В.М. Порхуна на тему «Фінансово-правове регулювання децентралізації податків та зборів» [9], при цьому активно вивчалися питання встановлення змісту та особливостей реалізації питання участі держави у формуванні фінансово спроможної територіальної громади. Особливо актуальності таке питання набувається в умовах воєнного стану.

Метою статті є здійснення дослідження правозастосовчого та праксеологічного аспектів пізнання децентралізації податків та зборів в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Основою здійснення політики із фінансової децентралізації є система місцевих податків та зборів, що складається із таких їх різновидів, як: податок на землю, податок на нерухоме майно фізичних та юридичних осіб, прибутковий податок з громадян, місцевих акцизів та тощо [10].

Вимогами до побудови ефективної системи податкової системи є: забезпечення її простоти; фінансової справедливості; створення умов до спрощеного справляння; здатність наповнення дохідних частин Державного бюджету України і місцевих бюджетів. Забезпечення реалізації політики децентралізації податків та зборів має корелюватися із забезпеченням адміністративно-сервісної функції держави, що пов'язується із зменшенням податкового тягаря на населення, розвитком підприємництва, реалізацією політики щодо детінізації прибутків [3; 4; 11].

Визначення громадського обов'язку справляння податків здійснюється передусім у статті 67 Конституції України [1], що тлумачиться у Податковому кодексі України, де закріплено, що податком є «обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників податку»; згідно із статтею 6.2 визначено, що збір – це «обов'язковий платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій» [12].

Категорії «податок» та «збір» часто ототожнюються, та визначаються один через інший, тобто податком є збір, і навпаки – збір є податком [13, с. 11–12; 14; 15, с. 203; 16, с. 157].

Економіко-правові дослідження засвідчили виявлення таких особливостей податків та зборів як імперативність справляння, оплатний характер, еквівалентний характер [17], цільовий характер подальшого використання, що має контролюватися державою [18, с. 244–246; 19, с. 31], функціональна спрямованість на задоволення публічних потреб та інтересів [20].

¹ Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Відчуження частини прибутків на користь держави та суспільства, територіальної громади є базисом здійснення політики соціального партнерства [21, с. 194–197; 22, с. 103–105; 23 та ін.]. Варто погодитися, що система місцевих податків та зборів має відображати потреби регіону справляння [25]. Визначення податків та зборів вимагає застосування процедури відчуження частини одержаного валового внутрішнього продукту, що переходить на користь відповідних рівнів бюджетів за рахунок створення системи фінансових засобів та гарантій належності реалізації функцій та засад діяльності держави [26, с. 35–37]. Пріоритетною ознакою податків та зборів є їх пріоритетне справляння та майновий характер [27]. Податкові заборгованості відносяться до категорій боргів суб'єкта, що мають бути сплачені пріоритетно, але їх розмір має бути співмірним та справедливим [28, с. 28]. Варто підтримати висновок Л.В. Горбайчук, що полягає у обґрунтуванні підходу, зміст якого полягає у розумінні справляння податків та зборів як суспільного визначеного переходу майнових коштів від одних осіб до інших на умовах, що не підлягають оскарженню, та мають спрямовуватися на задоволення потреб населення, держави та окремих осіб [29, с. 54–59].

Справляння податків та зборів як різновидом нормативно встановлених зобов'язань, що гарантуються та санкціонуються державою, і реалізуються у грошовій формі, у визначених розмірах та ставках, задля оперативного використання вимагають оперативного справляння [30, с. 14].

Згідно із зарубіжними стандартами регулювання справляння податків система місцевих та державних податків є такою формою взаємодії населення та держави, що полягає у добровільному переданні майна приватних осіб територіальній громаді чи державі, що здійснюється не в межах каральної функції, а є позитивним регулюванням суспільних правовідносин [31, с. 24]. Таким чином, до ознак системи податків та зборів необхідно віднести наявність публічного інтересу у їх належному справлянні [24, с. 70].

Податки та збори необхідно відмежовувати від інших видів обов'язкових платежів, що виконують охоронну функцію, зокрема такими платежами є сплата штрафів, пені, інших видів грошових зобов'язань [32, с. 32–33]. Крім того функціонально сплата штрафів, пені, інших видів грошових зобов'язань переслідує мету покарання особи, що настає в наслідок протиправності її дій, бездіяльності чи рішень, тоді як податки та збори є позитивними платежами і їх справляння відбувається не переслідуючи мети покарання особи. Податки та збори можуть формувати бюджети відповідних позабюджетних цільових фондів [24, с. 74], тоді як штрафи, пеня та інші каральні платежі надходять виключно до Державного бюджету та місцевих бюджетів.

Висновок. Таким чином, виявлення аксіологічної цінності податків та зборів, їх праксеологічної природи має базуватися на їх розумінні як засобу, здатного задовольнити потреби територіальної громади та держави, що при цьому не повинно бути перетворено на їх сприйняття як певного карального засобу впливу на населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22 липня 1998 року № 810/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text>
2. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. General Assembly. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf
3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>
4. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
5. Вікторчук М. В. Адміністративно-правове регулювання місцевих податків і зборів в Україні в умовах євроінтеграції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Харк. нац. ун-т внут. справ. Харків. 2016. 219 с.

6. Думчиков М. О. Адміністративно-правові засади реформування системи загальнодержавних та місцевих податків і зборів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Сум. держ. ун-т. Суми. 2018. 221 с.
7. Горбайчук Л. В. Правові засади забезпечення дохідної частини місцевих бюджетів в умовах децентралізації влади: дисертація на здобуття ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 081 – «Право» (08 – Право). Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. 251 с.
8. Недоступ К.К. Правове регулювання відносин у сфері справляння місцевих зборів: дис. ... доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Дніпро: Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», 2023. 286 с.
9. Порхун В.М. Фінансово-правове регулювання децентралізації податків та зборів: Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 081 – «Право» (08 – Право). Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2024. 215 с.
10. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22 липня 1998 року №810/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text>
11. Лєгеца Ю.О. Децентралізація податків та зборів як гарантія соціально-економічного розвитку територіальної громади Правова позиція, № 4 (41), 2023. С. 100–103.
12. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
13. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
14. Іванов Ю.Б. Система оподаткування в схемах і таблицях. Частина 1. Загальнодержавні та місцеві податки і збори в Україні: навчальний посібник. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2004. 416 с.
15. Грінченко Б. Словник української мови. К.: Наукова думка, 1997. Т.3. 494 с.
16. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
17. Сучасний тлумачний словник української мови: 65 000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. Харків : ВД «Школа», 2006. 1008 с.
18. Юридична енциклопедія: В 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін. Київ : Укр. енцикл., 1998. URL: <https://cyclop.com.ua/content/view/330/43/>
19. Митна енциклопедія: У двох томах. Т. 1 / відп. ред. І. Г. Бережнюк. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2013. 472 с.
20. Податкова система України: тренінг-курс : навч. посіб. / О. М. Тимченко, Ю. В. Сибірянська, С. М. Кокшарова та ін. ; за заг. ред. О. М. Тимченко ; передм. Т. І. Єфименко. Київ : ДННУ «Акад. фін. Управління», 2012. 656 с.
21. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. Київ : Знання, 2007. 1072 с. URL: <https://cyclop.com.ua/content/view/1497/1/>
22. Остапчук В.О. Світовий досвід місцевого оподаткування та його роль у вітчизняній податковій системі. *Наука молода*. 2015. С. 193–198.
23. Кукарцев О. Інституціональні механізми регіональної політики: централізація і децентралізація влади. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2007. № 19. С. 102–108
24. Кучерявенко М.П. Податкове право України: підручник / М.П. Кучерявенко. Х.: Право, 2012. 528 с.
25. Козинець І. Г. Особливості правового регулювання місцевих податків і зборів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 213–216
26. Мельник П.В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці. Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2001. 364 с.
27. Фатюха Н. Г. Фінансово-правові засади формування місцевих бюджетів на основі місцевих податків і зборів. *Економічний простір*, 2010. № 33. С. 104–113.
28. Гетманцев Д. О., Семчик О. О., Шишканов О. А. Прямі реальні податки. Правова сутність та адміністрування: наук.-практ. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 372 с.
29. Горбайчук Л. В. Окремі аспекти та перспективи формування доходів місцевого бюджету в умовах фінансової децентралізації. *Концептуальні засади реформування адміністративного права та фінансового права України в сучасних умовах*: матеріали Круглого столу (м. Київ, 02 листоп. 2018 р.). Київ. 2018. С. 54–59
30. Боксгорн А. В. Адміністрування місцевих податків і зборів як об'єкт правового регулювання : дис. ... доктора філософії : 081 / Одес. держ. ун-т внутр. справ. Одеса. 2021. 237 с.
31. Остапчук В.О. Світовий досвід місцевого оподаткування та його роль у вітчизняній податковій системі. *Наука молода*, 2015. С. 193–198.
32. Савченко А. О. Адміністративно-правовий механізм справляння місцевих податків та зборів України в умовах децентралізації: дисертація на здобуття <...> к.ю.н. зі спеціальності 12.00.07. Тернопіль: Харківський національний університет внутрішніх справ, Тернопільський національний економічний університет, 2019. 227 с.